

EN ETISK KOMPASS

för sjuksköterskor i sociala medier

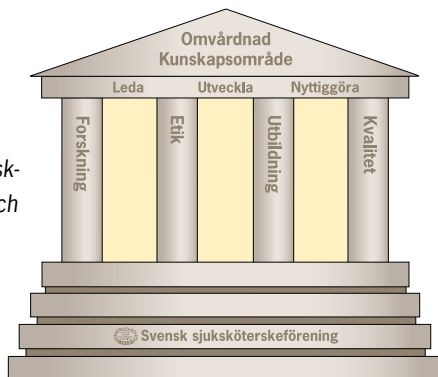

Etiska rådet inom Svensk sjuksköterskeförening

Svensk sjuksköterskeförening är sjuksköterskornas professionsförening. Vi är en ideell förening som företräder professionens kunskapsområde omvårdnad och främjar forskning, etik, utbildning och kvalitet inom vård och omsorg. Alla legitimerade sjuksköterskor och sjuksköterskestuderande kan bli medlemmar.

Du når oss på: 08-412 24 00 eller vår hemsida www.swenurse.se

Produktionsfakta

Utgivare Svensk sjuksköterskeförening **Sakkunnig** Inger Torpenberg **Grafisk form** Losita Design AB, www.lositadesign.se **Bild:** Digital Vision **Tryck** Åtta45, 2017 **ISBN-nummer** 978-91-85060-06-1

Miljömärkt trycksak, 3041 0001

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

- 5 Inledning
- 6 Sjuksköterskan och etiken
- 8 Sjuksköterskan och sociala medier
- 10 Sociala medier vid kontakter med vården
- 12 Vad säger lagstiftningen
- 15 Fördjupningsmaterial

- Sociala medier kan beskrivas som mötesplatser på internet där innehållet skapas av användarna och har till syfte att skapa, upprätthålla och utveckla kontakter och relationer genom informationsutbyte.

INLEDNING

Sociala medier används idag både privat och professionellt och har förenklat och effektiviserat kunskapsutbyte och informationsspridning. En fördel med sociala medier är att det går att nå ut till många personer på kort tid, exempelvis med viktig samhällsinformation. De flesta användare av sociala medier gör respektfulla inlägg eller sprider material med gott omdöme.

Det behövs dock vägledning inom vård och omsorg som stöd för sjuksköterskors och annan vårdpersonals användning av sociala medier där den professionella rollen tydligt skiljs från den privata. Gränsen mellan arbetsliv och privatliv behöver medvetandegöras så att sjuksköterskor handlar utifrån etisk reflektion och medvetenhet. Det innebär bland annat att sjuksköterskor alltid behöver vara vaksamma på att inte avsiktligt eller oavsiktligt lämna ut uppgifter i sociala medier som kan skada eller röja identiteten hos en enskild patient eller närstående.

Denna vägledning är framtagen av etiska rådet inom Svensk sjuksköterskeförening som stöd för sjuksköterskor och sjuksköterskestudenter i diskussioner på arbetsplatser, i teamet eller med arbetsgivare om sociala medier med fokus på etiska aspekter. Skriften tar sin utgångspunkt i sjuksköterskeprofessionens etik och lyfter särskilt fram betydelsen av att sjuksköterskor tar ansvar för att personer i behov av vård kan känna trygghet och tillit till den professionella sjuksköterskan. Sjuksköterskors användning av sociala medier baseras på kunskap och ett kritiskt förhållningssätt, både professionellt och som privatperson.

SJUKSKÖTERSKAN OCH ETIK

Sjuksköterskans ansvar är:

- Att alltid agera i enlighet med sjuksköterskornas etiska kod och värdegrunden för omvårdnad.
- Att alltid beakta tystnadsplikt och sekretess – aldrig kommentera patienter, inte heller anonymt, på sociala medier.
- Att aldrig lämna ut uppgifter som riskerar att röja patientens identitet eller skada patienten.
- Att alltid reflektera kring sitt agerande på sociala medier och vilka följder det kan få.
- Att alltid agera som en professionell förebild för kollegor.

Sjuksköterskornas etiska kod handlar om att omvårdnad ska utövas med respekt för mänskliga rättigheter, med hänsyn till människors värderingar, vanor och tro. Vårdpersonal utsätts för utmaningar genom sociala medier då det kan vara frestande att i skrift uttrycka sin frustration i en arbetsrelaterad situation. Sekretess och tystnadsplikt för vårdpersonal regleras i lag och tar sin utgångspunkt i att skydda patientens integritet.

Situationer med etisk osäkerhet är dock vanliga, vilket exempelvis innebär att vi kan vara osäkra på när något är professionellt fel eller rätt. Den danske filosofen K.E. Lögstrup menar att människor har en inneboende etisk kompass som vägleder oss att fatta etiskt kloka beslut samtidigt som mycket kan störa kompassens riktning.

Sjuksköterskor företräder alltid sin profession, oavsett om man är i tjänst eller inte, och behöver därför vara medvetna om och förhålla sig till detta ansvar. Denna medvetenhet har en etisk dimension som exempelvis innebär att inte acceptera kränkande eller stötande inlägg på sociala medier eller att dela oacceptabla inlägg som går emot sjuksköterskors etiska kod och värdegrund.

Enligt den etiska koden har sjuksköterskor ett moraliskt ansvar att respektera mänskliga rättigheter och alla människors lika värde. Omvårdnad ska ges respektfullt, oberoende av ålder, hudfärg, tro, kulturell eller etnisk bakgrund, funktionsnedsättning eller sjukdom, kön, sexuell läggning, nationalitet, politiska åsikter eller social status.

- ▶ Reflektera över hur du använder sociala medier. Ett redskap för att reflektera tillsammans är Svensk sjuksköterskeförenings *Dialogduk*. www.swenurse/dialogduken

SJUKSKÖTERSKAN OCH SOCIALA MEDIER

Sjuksköterskans hållning i sociala medier innebär:

- *Att alltid respektera patientens säkerhet och sårbarhet.*
- *Att alltid ta särskild hänsyn till patientens beroende och utsatta situation.*
- *Att alltid agera så att patienten kan känna sig trygg och ha förtroende för sjuksköterskan.*

Sjuksköterskor bör alltid tänka på att det som gäller vid ett fysiskt möte även gäller vid kommunikation i sociala medier. De normer, regler och värderingar som sjuksköterskor arbetar efter gäller även när vi kommunicerar i sociala medier. I det fysiska mötet finns möjlighet att se personen och avläsa hur information mottagits. Det är lättare att göra förtydlanden eller korrigeringar av oklarheter vid ett fysiskt möte än när informationen redan publicerats på internet. Där den kan få stor spridning.

Vid flera tillfällen har patienter exponerats av vårdpersonal, både omedvetet och medvetet i sociala medier. Det är angeläget att ha i minnet att även oidentifierad information kan röja en patients eller närståendes identitet. Information i det som beskrivs, såsom plats, sjukdom, kön, ålder etcetera, kan göra att utomstående kan identifiera vem som avses. Än större risk finns det för att den som berörs känner igen sig, vilket i sig kan tillfoga skada och bristande tillit trots att ingen utomstående lyckats identifiera den som beskrivits.

Även om sjuksköterskor inte är i tjänst när aktiviteten på nätet sker och därför bara skriver eller delar tankar på sociala medier privat, så är det av avgörande betydelse att sjuksköterskor reflekterar över och har förståelse för var gränsen mellan det professionella och det privata går. Det är inte alltid självklart var gränsen går och det är omöjligt att ge exakta regler men denna vägledning utgår från det professionella ansvaret och sjuksköterskornas etiska kod.

Alex är aktiv på sociala medier

Alex är sjuksköterska på en akutmottagning. Han är aktiv på social medier och berättar ofta om sitt arbete. En dag läser du Alex inlägg:

"Väntrummet var fullt redan i morse, stolarna räcker inte till och inte heller våra händer, bara de riktigt svårt sjuka borde få tillträde, kan ingen säga ifrån. Till höger sitter en familj med såväl små barn som gamla, vem är egentligen sjuk, en unge som kör Bobby car genom avdelningen?"

Hur kan du hantera ett sådant inlägg och resonera med Alex? Använd gärna dialogduken.

Kim blir vän med patient på Facebook

Kim är ny sjuksköterska på er enhet. En dag frågar Ola, som är patient på enheten, Kim om de inte kan bli vänner på Facebook. Ola är svårt sjuk, och hela enheten är engagerad i honom och i hans sjukdom. Han är ung och det är lätt att identifiera sig med honom och tänka att detta kunde vara jag eller någon nära mig. Kim vill inte att Ola ska känna sig sviken eller bortstött av ett nej, men upplever att ett ja är att passera en gräns. Kim väljer ändå att svara ja.

Hur gör ni på er enhet? Har ni en skriven policy?

SOCIALA MEDIER VID KONTAKTER MED VÅRDEN

Patienter och närstående är fria att skriva vad de vill på nätet, så länge det inte utgör ett hot eller kan uppfattas som hets mot folkgrupp. Att som patient spela in ett möte med professionella vårdgivare, öppet eller dolt, är tillåtet enligt lag. Däremot är det inte tillåtet att spela in möten i smyg där man inte själv är deltagare. Vårdgivaren kan även ha regler som förbjuder inspelning och fotografering i de egna lokalerna.

Som professionell kan det vara svårt att ta ställning till hur mycket man kan råda eller påverka patientens användning av sociala medier och när man ska göra det. Men det kan också finnas situationer där patienter och anhöriga kan behöva råd om att vara försiktiga vid spridning av information om sig själva eller närstående. Till exempel när föräldrar till barn som är allvarligt sjuka delar med sig av sitt barns situation. Detta är visserligen ingen lagöverträdelse men kan skada barnet på längre sikt och har etiska dimensioner som är svåra att överblicka.

Det är viktigt att påminna om att det som publiceras på nätet kommer att vara synligt för alla för all framtid. Bloggande patienter eller närstående har en tendens att vara mycket ärliga när de skriver på nätet. Det förekommer att sjuksköterskor följer sina patienter över nätet, och får då reda på en hel del som skrivs om patientens hälsa och funderingar kring sin sjukdom.

**Svensk sjuksköterskeförening och sjuksköterskornas
etiska råd anser att det är olämpligt att sjuksköterskor
och sjuksköterskestudenter utbyter information privat
på nätet med patienter eller närstående.**

Bloggande förälder

En förälder till en patient på enheten har startat en blogg, något som föräldern berättat för er. En dag ser ni att det finns foton upplagda på bloggen, där patienten visas under pågående cytostatika-behandling, med följande text: *"Återigen detta gift i mitt barns kropp, jag står bredvid och kan inget göra, vem kan rädda Anna?"*

Hur bör sjuksköterskan agera i denna situation?

Ta fram riktlinjer

Det är betydelsefullt att diskutera fotografering; Facebook-, Twitter- och Instagram-användning i personalgruppen och när det finns behov av att upprätta riktlinjer på enheten. Personalen kan behöva samtala om och stötta patienter och närstående i användning av sociala medier.

Har ni riktlinjer på er avdelning och diskuterar ni dem?

VAD SÄGER LAGSTIFTNINGEN

Reglerna om tystnadsplikt och sekretess finns för att skydda patientens personliga integritet. Att inte lämna ut uppgifter om patienten till utomstående är en viktig förutsättning för förtroendet för vården. Skyddet för den personliga integriteten är nödvändigt för god och säker vård.

Här följer utdrag ur de viktigaste lagarna som berör rättigheter och begränsningar i att uttrycka sig på sociala medier. Den som vill ta del av hela lagstiftningen kan gå till de nedan angivna källorna.

Sekretess och tystnadsplikt

Tystnadsplikt och sekretess i vården regleras i två olika lagar beroende på om verksamheten är allmän eller enskild. För allmän verksamhet gäller offentlighets- och sekretesslagen, förkortas OSL. Det finns en förordning kopplad till OSL, Offentlighets- och sekretessförordningen. För enskild verksamhet, exempelvis inom privat eller stiftelseägd vårdverksamhet, gäller 6 kap. 12–16 §§ i patient-säkerhetslagen som reglerar tystnadsplikten i enskild verksamhet.

Offentlighets- och sekretesslagen (2009:400)

Förbjuder utlämnande av allmänna handlingar, genom att röja eller utnyttja en uppgift, vare sig det är muntligt eller inte om rekvisiten för sekretess är uppfyll- da. Dessa bestämmelser innebär en begränsning i yttrandefriheten och reglerar även tystnadsplikten.

Patientsäkerhetslagen (2010:659)

Bör tas i beaktande av sjukvårdspersonal när de till exempel använder sociala me- dier och delar information och bilder om arbetsplatsen. Ur ett juridiskt och etiskt perspektiv är det grundläggande att tänka på att det som delas inte får innebära en exponering av patienterna.

Yttrandefrihetsgrundlag (1991:1469)

1 § Varje svensk medborgare är gentemot det allmänna tillförsäkrad rätt enligt denna grundlag att i ljudradio, television och vissa liknande överföringar, offentliga

uppspelningar ur en databas samt filmer, videogram, ljudupptagningar och andra tekniska upptagningar offentligen uttrycka tankar, åsikter och känslor och i övrigt lämna uppgifter i vilket ämne som helst.

Tryckfrihetsförordningen 1949:105

Tryckfrihetslagen reglerar yttrandefrihet i tryckta skrifter samt offentlighetsprincipen för allmänna handlingar. Patientjournaler lyder under detta regelverk om offentliga eller allmänna handlingar, dock är patientjournaler i praktiken allt annat än offentliga.

Lagen om meddelarfrihet (1949:105) och Offentlighets- och sekretesslag (2009:400)

Innebär att alla har rätt att för offentliggörande lämna upplysningar i vilket ämne som helst till bland annat media och författare. Meddelarfriheten regleras i 1 kap. 1 § 3 stycket tryckfrihetsförordningen (TF).

Alla har även meddelarskydd vilket innebär att den som tar emot ett tips inte får avslöja källan om hen vill vara anonym. Friheten innebär frihet från straffansvar om uppgiftslämnandet strider mot sekretessbestämmelser eller andra brott som anges i lagen, 7 kap 3 § tryckfrihetsförordningen (TF).

Anställda i offentlig verksamhet är dessutom skyddade av ett efterforskningsförbud. En myndighet får inte, med vissa undantag, försöka ta reda på vem som utnyttjat meddelarfriheten.

Efterforskningsförbudet gäller inte anställda i statliga bolag, privata företag som verkar i offentligt finansierad verksamhet samt i privat verksamhet. I dessa verksamheter har arbetsgivarna rätt att försöka ta reda på vem som läckt till media. Lojaliteten med arbetsgivaren går före yttrandefriheten för privatanställda vilket innebär att den anställde kan riskera sin anställning.

FÖRDJUPNINGSLITTERATUR

M. Bang, J. Berntsson, E. Österberg. (2011). *eHälsa: ett verktyg för samarbete mellan hälso-och sjukvård och den moderna patienten*. Högskolan Halmstad.

Svensk sjuksköterskeförening (2012). *Svensk sjuksköterskeförenings Strategi för sjuksköterskors arbete med eHälsa*. Stockholm. Svensk sjuksköterskeförening.

Svensk sjuksköterskeförening (2014) *ICN:s etiska kod för sjuksköterskor*. Stockholm. Svensk sjuksköterskeförening.

Svensk sjuksköterskeförening (2016) *Svensk sjuksköterskeförenings Värdegrund för omvårdnad*. Stockholm. Svensk sjuksköterskeförening.

Svensk sjuksköterskeförening (2014) *Dialogduken*. Stockholm. Svensk sjuksköterskeförening.

ICN (2015) *Nurses and Social media, Position Statement*. Geneva, Switzerland.

J. Lundälv, (2015). *Blogga tryggt, Nya medier i tjänsten*. Studentlitteratur AB. Lund.

Svensk sjuksköterskeförening

Baldersgatan 1
114 27 Stockholm
Tel 08-412 24 00
www.swenurse.se

Svensk sjuksköterskeförening är sjuksköterskornas professionsförening. Vi är en ideell förening som företräder professionens kunskapsområde omvårdnad och främjar forskning, etik, utbildning och kvalitet inom vård och omsorg. Alla legitimerade sjuksköterskor och sjuksköterskestuderande kan bli medlemmar.